

*** תקציר ***

לסקירה המלאה והעדכנית ראה הספר [מבוא למדרשים מאת ענת רייזל](#) בהוצאת מכללת הרצוג - תבונות

מדרש ספרי במדבר

מדרש ספרי הוא מדרש תנאים לספר במדבר מבית מדרשו של רבי ישמעאל. הספרי נקרא גם 'מדרש הלכה' מכיוון שהוא כולל את הפרשנות לחלקים ההלכתיים של ספר במדבר. אולם, בהיותו מדרש פרשני, המבאר את פסוקי החומש לפי סידרם, הריהו מפרש גם חלקים סיפוריים מספר במדבר, ועל כן כולל דברי אגדה רבים. ספרי במדבר נערך בארץ ישראל במאה השלישית לספירת הנוצרים.

שם המדרש וייחוסו

משמעות המילה הארמית 'ספרי' היא ספרים. בתלמודים השם ספרי מציין אוסף של ברייתות הכוללות דברי הלכה על החומשים שמות, במדבר ודברים. לאחר תקופת הגאונים ציין השם 'ספרי' אצל חכמי צפון אפריקה, ובעקבותיהם אצל רוב חכמי ימי הביניים, את מדרשי ההלכה לחומשי במדבר ודברים בלבד. אמנם מדרשים אלו נושאים שם זהה, והם אף הודפסו לראשונה כספר אחד,¹ אולם אלו הם שני מדרשים נפרדים, ואף נוצרו בבתי מדרש שונים. שמות נוספים שבהם כונה המדרש הם 'ספרי דבי רבי', 'ספרי רבתי', 'ספר וידבר' ועוד.

ספרי במדבר הוא מדרש תנאים מבית מדרשו של רבי ישמעאל.² הוא קרוב במונחים, בדרכי הדרשה ובשמות התנאים המוזכרים בו למכילתא דרבי ישמעאל.³ ע"צ מלמד סבור כי אמירתו של ר' יוחנן בתלמוד הבבלי 'סתם ספרי – ר' שמעון',⁴ כלומר, שהמשפטים האנונימיים המופיעים בספרי הם מפי רבי שמעון בר יוחאי – מתייחסת לספרי במדבר. אבל ניתן למצוא בספרי במדבר גם משפטים אנונימיים המצוטטים במקורות אחרים בשמו של רבי ישמעאל או מבית מדרשו, ועם זאת יש מדרשים המובאים בתלמודים בשם רבי ישמעאל שאינם מופיעים בספרי במדבר או אף חולקים עליו. יתכן שמקורות אלו נלקחו מקבצי הלכה אחרים מבית מדרשו של רבי ישמעאל ולא מספרי במדבר שלפנינו.

מדרש ספרי במדבר אינו מדרש הומוגני וניתן לזהות בו חלקים השונים באופיים משאר חלקי המדרש. חלקים אלו מעידים ככל הנראה על מקור אחר.⁵ בצד מקורות מבית מדרשו של רבי ישמעאל ומבית מדרשו של רבי שמעון בר יוחאי, ניתן לזהות בספרי במדבר גם מקורות מבית מדרשו של רבי יהודה הנשיא ומבית מדרשו של רב.

זמן המדרש, מקומו ולשונו

זמן עריכתו של מדרש ספרי במדבר הוא במהלך המאה השלישית לספירת הנוצרים בארץ ישראל.⁶ לשון המדרש היא עברית הוזהה ללשון המשנה והתוספתא.⁷ מ' בר אשר חקר את כתב היד הקדום של ספרי במדבר, כתב יד וטיקן 32,⁸ וציין כי הוא מקור מהימן בנוסחו ובלשונו והוא מלמד רבות על העברית בתקופת התנאים.

¹ דפוס ראשון, ונציה 1545.

² על הקריטריונים לחלוקה של מדרשי התנאים לבתי מדרש, רשימת המדרשים על פי בתי מדרש וגישות במחקר החולקות על כך, ראו בהרחבה במבוא למדרשי התנאים.

³ על דרכי הדרשה של רבי עקיבא ורבי ישמעאל ראו במבוא למדרשי התנאים.

⁴ בבלי סנהדרין פו ע"א.

⁵ ראו להלן בפרק על מבנה המדרש.

⁶ ראו במבוא למדרשי התנאים.

⁷ ראו במבוא למדרשי התנאים.

⁸ כתב היד כולל גם את מדרש ויקרא רבה ואת מדרש ספרי במדבר. כתב היד מתוארך למאה ה-11.

*** תקציר ***

לסקירה המלאה והעדכנית ראה הספר [מבוא למדרשים מאת ענת רייזל](#) בהוצאת מכללת הרצוג - תבונות

